

Diakóniai-szociális tanulás

Egy új koncepció eredete, jellege és távlatai

GOTTFRIED ADAM

A diakóniai-szociális tanulás koncepciója meglehetősen új. A protestáns iskolák területén jött létre. Az iskolai munka számára további távlatokat nyit meg, s a protestáns iskolák profiljának új alkotórészévé válhat. Az evangélikus iskolák kézikönyvében felsorolt evangélikus iskolákat jellemző tizenhárom dimenzióból a második a diakóniai.¹

A széles közvélemény számára ez a megközelítés tárult fel a *Glaube und Lernen* folyóirat *Diakónia: feladat és jövő* című, a diakóniai tanulással foglalkozó 2000. áprilisi füzetének közleményeiből. A füzetet széles érdeklődés fogadta, és hamar vitát indított.³ Időközben *Heinz*

Schmidt egy új sorozatot bocsátott ki a szociális tanulás és cselekvés alapvető és aktuális témáira vonatkozó tanítási anyagokkal „szociális képesség”⁴ címen. *Gottfried Adam*, *Helmut Hanisch*, *Heinz Schmidt* és *Renate Zitt* összegyűjtötték a termést *A segítség kultúrája felé* című kiadványban.⁵

1. A kezdeti időszak

A stuttgarti Diakóniai Szolgálat 1998-ban tanítási segédanyagokat adott ki *A diakónia tanulása* címmel.⁶ A cím megmutatja, hogy a diakónia tananyagként szerepel benne. Ez a segédanyag nem terjedt el, mivel a diakóniai tanulás esetében másról van szó. A diakóniai tanulás egész kérdése a '90-es évek közepén akkor merült fel, amikor az evangélikus fenntartású iskolák a saját iskolai profilt diakóniai hangsúllyal kezdték erősíteni.

Egészen korai példát találunk a lipcsei Evangélikus Iskolaközpontban, ahol a középiskolai házi tantervben már 1992-ben megjelent a „szociális-diakóniai tárgykör” explicit módon.⁷ A Michelbach an der Bilz-i Evangélikus Egyházi Gimnázium is figyelmet érdemel, amely az idős és beteg emberekkel való foglalkozást szintén a tanrendbe iktatta. Ez az iskola magára irányította a figyelmet *Horst Peter Wickel* *A tantervi cél: a segítség* című, a *Deutsches*

¹ Christoph Th. Scheilke – Martin Schreiner (szerk.): *Handbuch Evangelische Schulen*. Gütersloh, 1999. 143–149. o. (Gottfried Adam: Die diakonische Dimension erschließen.)

² *Glaube und Lernen*, 2000/1. Az alábbi tanulmányok találhatóak e számban: Heinz Schmidt: Ethik und Didaktik der Diakonie. Perspektiven für diakonisch-soziales Lernen. (50–67. o.) Gottfried Adam: Diakonisches Lernen in Schule und Gemeinde. (68–79. o.) Lothar Kuld – Stefan Gönninger: Das Praxis- und Unterrichtsprojekt Compassion. (80–87. o.) Britta von Schubert: Grundkurs Diakonie. Ein Konzept diakonischen Lernens in der Oberstufe des Gymnasiums. (88–98. o.) Jörg Thierfelder: Diakonisches Lernen und Lebensbilder. (4–10. o.)

³ Lásd többek között: Norbert Collmar – Christian Rose (szerk.): *Das soziale Lernen – das soziale Tun*. Neukirchen-Vluyn, 2003. Helmut Hanisch – Heinz Schmidt (szerk.): *Theorie und Empirie*. Heidelberg, 2004. Gottfried Adam: Diakonisch-soziales Lernen – eine Bildungsaufgabe. In uó (szerk.): *Diakonie – Nächstenliebe in unserer Zeit. Festschrift G. Gäbler*. Würzburg, 2004. 194–204. o. *Schulfach Religion*, 2005/1–2. (Themahft „Geschlechtergerechter Religionsunterricht – Diakonisch-soziales Lernen”), mit den Beiträgen Gottfried Adam: Diakonisch-soziales Lernen als Beitrag zur Persönlichkeitsbildung (119. kk.); Helmut Hanisch: Dimensionen diakonisch-sozialen Lernens (133. kk.); Heike Helmes et al.: Diakonisch-soziales Lernen an der Melanchthon-Schule (147. kk.); Gottfried Adam: Diakonisch-soziales Lernen. Eine Spurensuche zwischen Diakonie, Religionspädagogik und Gesellschaft. In: *Verkündigung und Forschung*, 2007/1. 63–72. o.

⁴ Eddig az alábbiak jelentek meg: Annette Riedel: „...wie auf einen Berg steigen.” *Alter und Altern in der Gesellschaft* (2006). Britta von Schubert: *Auf Augenhöhe. Wie Menschen mit und ohne Behinderungen zusammenleben können* (2006). Wiebke Ahlfs: *Gesundheit für alle. Zwischen Kostendruck und Solidaritätsprinzip* (2007).

⁵ Stuttgart, 2006. 398 o.

⁶ *Auswahlbibliographie von Materialien für Religionsunterricht, Konfirmandenarbeit und Christenlehre*. Stuttgart, 1998.

⁷ Evangelisches Schulzentrum Leipzig, Das Erste Jahr, 1992. 60–64. o.

*Allgemeines Sonntagsblatt*ban megjelent cikkével.⁸ Ez a cikk arról számolt be, hogy a Schwäbisch Hall idilli környezetében fekvő iskolában bevezették a vallás/diakónia nevű új tantárgyat. A tantárgy szövetségi szinten egyedülálló modelljét a tanári munkaközösségben dolgozták ki. Néhány héten belül megtörtént az engedélyezés a stuttgarti kultuszminisztériumban. „A diakóniát az egyház alapvető életmegnyilvánulásának, a szolidáris cselekvést az emberi lét legfőbb kötelességének, a felelősségvállalást személyes kihívásnak tekintik. A másokkal való foglalkozás, a társadalmi problémák iránti érzékenység felkeltése... így szólnak a célok, s a michelbachi gimnázium kétségtelenül növelte vonzerejét a diakónia tantárggyal.”⁹

1996 és 1997 során különféle publikációk jelentek meg, különösen a belső egyházi publikációs fórumokon az iskolai diakóniai gyakorlatokról, amelyeket a gimnáziumok felső évfolyamaiban vezettek be. 1996-tól 1998-ig Baden-Württembergben a „Compassion”¹⁰ és „Szociális tanulás”¹¹ modellprojekteket vezették be. 1998-tól az EKD Diakóniai Szolgálata képzési fórumokat szervezett a diakóniai tanulás kérdéseiről (1998-ban, 1999-ben, 2000-ben, 2002-ben, 2003-ban és 2004-ben), amelyeken számos tanár vett részt.

2004 júniusában a Barbara Schadeberg-alapítvány szakos éves pedagógiai tárgyú előadását a diakóniai-szociális tanulás témájának szenteltek a hallei Martin Luther Egyetemen.¹² 2004 októberében készült el *A diakóniai képzés és a diakóniai-szociális tanulás* című helyzetjelentése,¹³

amelyet az EKD és a Diakóniai Szolgálat megbízásából egy munkacsoport dolgozott ki. Végül 2006-ban *A segítség kultúrája felé. A diakóniai-szociális tanulás kézikönyve*¹⁴ és a *Diakóniai-szociális tanulás modelljei az evangélikus iskolákban*¹⁵ című olvasókönyvek jelentek meg.

A *Kinyilatkoztatás és kutatás* című kutatási dokumentációban Susanne Heine 2007-ben arról ír, hogy „a diakóniai-szociális tanulás... az utóbbi tíz évben növekvő jelentőségű”.¹⁶ Minden jel arra mutat, hogy a 2006. évvel a diakóniai-szociális tanulás kezdeti időszaka lezárult. Jelenleg számos protestáns iskola van Németországban, ahol a diakóniai-szociális tanulást az iskolai profil jelentős tényezőjének tekintik és az iskola helyi tantervébe tartósan beillesztették. A diakóniai-szociális tanulás szintén megerősödött. Most az a feladat, hogy a testületek tapasztalatait további iskolák is megismerjék és megvalósítsák. Ezen felül fontos, hogy az alapelveket és gyakorlatot továbbfejlesszék, amire e tanulmány végén még visszatérek.

2. Eredmények – felismerések – tanulságok

Az első szakasz vonatkozásában számos eredmény, felismerés és tanulság rögzíthető.

2.1. A fogalomról

Kezdetben diakóniatanulásról beszéltek, a '90-es években a diakóniai tanulás fogalmát használták. Nem utolsósorban *Britta von Schubert* publikációi segítettek a fogalom ismertté válását. Néha a diakóniai tanulást szociális tanulás névvel illették. Esetenként a szociáldiakóniai tanulás fogalma is felmerült. Ez az ingadozás a fogalomban arra figyelmeztet, hogy a diakóniai tanulásnak a szociális tanulással sok közös vonása van.

Az EKD diakóniai emlékiratában „A diakóniai tanulás megkezdése – a képzési feladatok felismerése”¹⁷ szakaszban találunk gondolatokat a szociális és diakóniai tanulás értelmezéséről. Megállapítást nyert, hogy manapság a szociális tapasztalatok egyre több ember számára nem automatikusan keletkeznek, ezért „új társadalmi helyeket, új

⁸ Nr. 42 vom 16. Oktober 1998, 15. o.

⁹ Uo.

¹⁰ A tudományos feldolgozás dokumentációja megtalálható: Lothar Kuld – Stefan Gönnheimer: *Compassion. Sozialverpflichtetes Lernen und Handeln*. Stuttgart, 2000. – Hogy a diakóniai tanulás új megközelítést jelent, az nem utolsósorban arról ismerhető fel, hogy katolikus oldalról a hasonló fejlődés a „Compassion-Projekt” formájában létezik. A kiindulási pont itt a katolikus iskolák különleges profiljának keresése volt. Időközben a projekt az iskolák megújításának tág oktatáspolitikai koncepciójává vált. A „Compassion” a felsőbb éves diákok szociális praktikumait jelöli, amelyeket fogyatékosintézményekben, idősök otthonaiban, óvodákban és kórházakban stb. végeznek. A szociális érzékenység és szociálisan elkötelezett tevékenység kialakításáról van szó, amely az iskolai magatartás szükséges alkotórésze. A „Compassion” angol kifejezés ezt a szándékot emeli ki. Nem részvétéről (angolul: charity), hanem részvételtől, szolidaritásról, az embertársak szenvedése iránti érzékenységről van szó (angolul: compassion). Lásd Johann Baptist Metz – Lothar Kuld – Adolf Weißbrod (szerk.): *Compassion. Weltprogramm des Christentums. Soziale Verantwortung lernen*. Freiburg, 2000. Lothar Kuld: *Lernfach Compassion. Empfindlichkeit für das Leid der anderen*. In: Anabelle Pitthan – Gottfried Adam – Roland Kollmann (szerk.): *Handbuch Integrative Religionspädagogik*. Gütersloh, 2002. 381–385. o.

¹¹ Erről lásd Wolfram Keppler – Gerda Leitmann – Jürgen Ripplinger: *Das Soziale lernen. Ergebnisse eines landesweiten Modellprojektes*. Stuttgart, 1999. Lásd továbbá e tanulmány 2.2. pontját.

¹² Dokumentálja Christel Ruth Kaiser (szerk.): *Diakonie und Schule. Die Hallenser Barbara-Schadeberg-Vorlesungen*. Münster, 2006. /Schule in evangelischer Trägerschaft, 6./

¹³ Megjelent uo. 105–110. o.

¹⁴ Stuttgart, 2006.

¹⁵ Uta Hallwirth (szerk.): *Modelle diakonisch-sozialen Lernens an evangelischen Schulen. Reader zum Wettbewerb der Barbara-Schadeberg-Stiftung von 2003*. Veröffentlichung der Wissenschaftlichen Arbeitsstelle Evangelische Schule. Hannover, 2006 (itt beszerezhető).

¹⁶ *Verkündigung und Forschung*, 2007/1–2.

¹⁷ EKD-Kirchenkanzlei (szerk.): *Herz und Mund und Tat und Leben. Grundlagen, Aufgaben und Zukunftsperspektiven der Diakonie. Eine evangelische Denkschrift*. Gütersloh, 1998. 61–63. o.

»szociális tanulási helyzeteket« igénylünk, ahol a szolidaritás formái elsajátíthatók és átélhetők». Továbbá: „A diakóniai tanulás arról szól, hogy szociális hozzáállást és keresztény orientációkat, mint például emberi alázatot és tiszteletet, méltányosságot és nagyvonalúságot, segítőkészséget és toleranciát, valamint személyes és társadalmi felelősséget közvetítsünk. A szociális tanulás az emberi kapcsolatokban, még hozzá különféle élethelyzetekben való tanulást jelent. Megtanítja a kommunikációt, együttműködés és konfliktuskezelés képességét. A diakóniának a szociális tanulás különösen a szellemi komponensben hasznos.”¹⁸ Itt körvonalazódnak a két fogalom közti azonosságok és különbségek. A diakóniai és szociális tanulást sok minden összeköti. A diakóniai fogalomrészrel azonban a specifikus keresztényre gondolunk, ami mindenekelőtt a keresztény emberképben válik megfoghatóvá.

Huldreich D. Toasperm új tanulmányában a „diakóniai tanulás” fogalom mellett dönt, mivel a jellemezni kívánt tanulás valamennyi tárgyalt jellemzőjét a „diakóniai” jelző tartalmazza. Lábjegyzetben azonban megjegyzi, hogy tulajdonképpen „a szociáldiakóniai vagy diakóniai-szociális fogalom használata is alkalmas bizonyos adottságok értelmezésére”.¹⁹ Azután megállapítja: „A diakóniai tanulás a szociális gyakorlat tanulását olyan hit- és értékbeli összefüggésbe helyezi, amely a keresztény emberkép következménye... Különféle források léteznek, melyekből a diakóniai tanulás során a hit- és értékvonatkozások erednek:

- a diakóniai intézmény, illetve a diakóniai szolgálat felismerhető keresztény jellege;
- az iskola felekezeti jellege, illetve állami iskoláknál a vallásoktatásé;
- az érintettek lojalitása a keresztény hittel szemben;
- a tanítás irányultsága a keresztény emberkép gyakorlata és elméletére.”²⁰

Az EKD és a Diakóniai Szolgálat munkacsoportjának *A diakóniai képzés és a diakóniai-szociális tanulás* című helyzetjelentésében²¹ szintén szoros kapcsolatot hoznak létre a diakóniai tanulás és a szociális tanulás között. Megkülönböztetéstül azt említik, hogy a diakóniai tanulás alapvetésében és motivációjában tartalmazza a keresztény-etikai dimenziót. Ennek a differenciált összefüggésnek a rögzítése érdekében kézenfekvő, hogy ne csak a diakóniai vagy ne csak a szociális, hanem a „...diakóniai-szociális tanulásról beszéljünk. Ezt a kettős fogalmat az is támogatja, hogy a diakóniai-szociális cselekvési terek olyan központi helyek, amelyeken diakóniai-szociális tanulás folyik.”²²

Ennek során jellemző a konkrét tapasztalat és a refle-

xió összjátéka, vagyis a diakóniai gyakorlatot meg kell tapasztalni, és ez a tapasztalat reflexiót igényel. Ebben a vonatkozásban számomra az eddigi vita első termése annak a megállapítása, hogy a diakóniai-szociális tanulás megfelelő fogalma annak, amit megjelent.

2.2. Az evangélikus oktatás értelmezésének egy dimenziója

A diakóniai-szociális tanulás az evangélikus oktatás értelmezésének egyik dimenziójaként fogható fel. Az evangélikus oktatás értelmezésének egyik jellemzőjét ragadja meg, amely a tanulás, a tudás, a képesség, az értéktudatosság, a tartás (beállítottság), cselekvőképesség összefüggését az élet értelmét adó horizontjában²³ a képzési folyamat alapjává teszi. „Ez az oktatási értelmezés teológiailag többek között abban a felfogásban gyökerezik, hogy az ember Isten képmására teremtett, s személyiségét feszültségektől terhelt létében állítja a középpontba... A képzés ebben a perspektívában elsősorban személyiségfejlesztés. Középpontjában az oktatás élethosszig tartó folyamata áll, ami a másokkal és/vagy eseményekkel való találkozást igényli. Ez a folyamat szabadságot igényel, és a világ és az individuum közötti kölcsönös kapcsolatban valósul meg.”²⁴

Az utóbbi években az oktatásról folytatott valláspedagógiai vita eredménye, hogy a diakónia újra megjelent az evangélikus oktatási értelmezés egy dimenziójaként. Ezt a diakóniai-szociális tanulásról folytatott vita és a fejlődés második eredményeként kell rögzíteni. A diakóniai-szociális tanulásról döntő impulzusok érkeztek a diakónia és az oktatás viszonyának újrafogalmazásához. „A diakóniai-szociális tanulás kritériumai és céljai” a már említett helyzetjelentésben így jelennek meg: „A diakóniai-szociális tanulás három szinten valósul meg: a) effektív-cselekvésre orientált, b) kognitív és c) spirituális szinten. Szükség van a konkrét tapasztalatra és a reflexióra, vagyis a diakóniai gyakorlatot meg kell élni, a tapasztalat reflexiót igényel. Ezen keresztül a diakóniai-szociális tanulás céljai is megjelennek, amelyek öt pontban foglalhatók össze.

1. A diakóniai-szociális tanulás arra irányul, hogy a fiatal embereket olyan személyiség fejlődéséhez segítse, amelyek rendelkeznek az alábbi tapasztalatokkal:

- segítségnyújtás és segítségre szorulás,
- új távlatok keletkezése és ezen keresztül előfeltételek leépítése,

¹⁸ Uo. 62. o.

¹⁹ Huldreich D. Toasperm: *Diakonisches Lernen. Modelle für ein Praxislernen zwischen Schule und Diakonie*. Göttingen, 2007. /Arbeiten zur Religionspädagogik, 32./ 16. o. 3. jegyz.

²⁰ Uo. 18. o.

²¹ In Kaiser 2006, 105–110. o.

²² Uo. 108. o. 2

²³ EKD-Kirchenamt (szerk.): *Masse des Menschlichen. Evangelische Perspektiven zur Bildung in der Wissens- und Lerngesellschaft. Eine Denkschrift*. Gütersloh. 66. o.

²⁴ Uo. 107. o.

▷ iskolai követelményeken túli képességek és készségek birtoklása, és ezen keresztül

▷ az emberi lét teljességének átélése, a saját határok megtapasztalása, a követelményeknek és a saját elvárásoknak megfelelni nem tudás felismerése.

2. A személyiségfejlesztés evangélikus felelősségű oktatási értelmezésben a diakóniai-szociális tanulásban a diakóniai dimenziót kívánja megragadni, vagyis azt a tudatot, hogy Isten szeretete Jézus emberek iránti szeretetében mutatkozik meg, a betegek, gyengék és kirekesztettek felé és érdekében tett szolgálatában. Ez felkelti az érzékenységet az etikai kérdésfelvetésekre és a nyitottságot a végső kérdések iránt.

3. Ehhez kapcsolódóan a diakóniai-szociális tanulás lehetővé kívánja tenni a keresztyén hit átélését a szociális hétköznapiakban.

4. Fel akarja kelteni és meg kívánja erősíteni a fiatal emberekben a szociális érzékenységet és a készséget a szociális felelősségvállalásra, valamint a szolidáris közösség elfogadását kívánja ösztönözni, miközben a szociális elkötelezettséget a társadalom összetartó erejeként jelentőségében és szükséges előfeltételeivel együtt tudatosítja.

5. Ide tartozik végső soron az a cél, hogy a diakóniai-szociális cselekvési tereket céljaikkal és formáikkal közel hozza a diákokhoz, és a pályaválasztáshoz és önkéntes tevékenységhez ösztönzést nyújtson.²⁵

A személyiségfejlesztésre történő fókuszálással témánk oktatásméleti kérdésfeltevése szempontjából alapvetően jelentős felismeréséhez érkeztünk.²⁶ A központi állítással, amely szerint „[az] e perspektíva szerinti képzés alapvetően személyiségfejlesztés”, e tanulmány 3. részében észlelesen foglalkozom. Előtte azonban vessünk egy pillantást néhány empirikus felismerésre és egy ezzel foglalkozó kézikönyvre.

2.3. Empirikus felismerések

A württembergi Diakóniai Szolgálat 1996 és 1998 között megvalósította a „Szociális tanulás” nevű programot.²⁷ Ez a Német Szakszervezeti Szövetséggel, a Bad Boll-i Evangélikus Akadémiával, a Tartományi Szülői és Tanulói Munkaközösséggel, a Kultusz- és Szociális Minisztériummal, valamint a munkaadói szövetségekkel és egy sor egyéb egyesülettel együtt történt. Ebben a projektben a szociális tanulási folyamatok támogatására modellértékű együttműködések valósultak meg. Ennek során arra koncentráltak, hogy a fiatalok milyen tapasztalatokat szerezhettek az ápolást igénylő emberekkel történő találkozások során. Ezenkívül ezeknek a projekteknek a legmegfelelőbb szervezeti megoldásait vitatták meg. A párhuzamos vizsgálat egy sor tanulságos eredményt hozott. A tananyagra vonatkozó kínálat összességében ilyen eredményt mutatott:

„A projekt tapasztalatai megmutatták, hogy a kifejlesztett tananyagok sokrétű és maradandó szociális tapasztalatokat tesznek lehetővé. A személyes találkozások és közös élmények az ápolási helyzetben lévő emberekkel különösen hozzájárulnak ahhoz, hogy a szociális kérdésekkel történő találkozást és a magunkkal és másokkal való foglalkozás képességét segítsék.”²⁸

Részleteiben ezt az alábbiakban fogalmazták meg:²⁹

- ▷ Különleges tapasztalatok: a szociális intézményekben elhelyezett emberekkel való találkozás a legtöbb fiatal számára új tapasztalat. A szociális intézmények védett keretei között különleges módon valósulnak meg beszélgetések és személyes találkozások.
- ▷ Első kézből szerzett „szociális ismeret”: a mindennapokba történő bepillantás, a személyes érintettség és a személyes élmények oda vezetnek, hogy az eddigi képeket és előítéleteket felülvizsgálják. A megértés és az elfogadás ezen keresztül növekszik.
- ▷ Szociális problémák iránti figyelem: a szociális élethelyzetekkel történő találkozás és a személyes kapcsolat növeli a szociális problémák iránti figyelmet.
- ▷ Viselkedési biztonság és szociális képességek: új és szokatlan helyzetekben történő helytállás, az emberekhez való alkalmazkodás, a kapcsolat új formáinak kipróbálása fejleszti a szociális képességeket.
- ▷ A saját erősségek és gyengeségek megismerése: a „tapasztalati határokkal” történő személyes küzdelem érzelmi érintettséget vált ki. A saját erősségek és gyenge-

²⁵ Uo. 108. k.

²⁶ További fejtegetések erről: Gottfried Adam: *Diakonie und Bildung – eine Spurensuche zwischen Diakoniewissenschaft und Religionspädagogik*. In: Helmut Hanisch – Heinz Schmidt (szerk.): *Diakonische Bildung. Theologie und Empirie*. Heidelberg, 2004. (Veröffentlichungen des diakoniewissenschaftlichen Instituts, 21.) 41–55. o. Karl Ernst Nipkow: *Diakonische Bildung und biblische Mitte. Zur Tiefengrammatik der bildungs- und diakonischen Metaphorik*. In: Gottfried Adam et al. (szerk.): *Unterwegs zu einer Kultur des Helfens*. Stuttgart, 2006. 15–32. o.

²⁷ Az eredmények megtalálhatók in: Keppler–Leitmann–Ripplinger 1999. Lásd még Gerda Leitmann: *Projekt Soziales Lernen*. In: Diakonisches Werk der EKD (szerk.): *Schule und Diakonie – Orte sozialen Lernens*. Stuttgart, 2000, 25–35. o.

²⁸ Keppler–Leitmann–Ripplinger 1999, 19. o.

²⁹ Uo. 19–21. o., valamint Leitmann 2000, 25. k.

ségek a másik emberrel történő érintkezésben tudatossá válnak.

- ▶ A saját életről történő gondolkodás: a találkozások különös módon segítik a saját életről történő gondolkodást is. Az élet értelmére vonatkozó és az életben használható tudásról szóló kérdések merülnek fel.
- ▶ A személy fontossága és a szükségesség tapasztalata: a résztvevők megtapasztalják, hogy személyesen elfogadják őket. Átélik, hogy tevékenységük értelmes és szükséges.
- ▶ A résztvevők magas fokú elégedettsége: az ápolási helyzetben lévő emberekkel való találkozások a résztvevőket a kemény valósággal szembesítik. A fiatalok mégis azt tapasztalják, hogy ez örömet okoz. A fiatalok túlnyomó többsége elégedett. Ahol a részvétel kötelező volt, a legtöbb résztvevő ott is gazdagító és hasznos tapasztalatokat szerzett.
- ▶ Érdekltség a további kapcsolatban: a szociális munka különféle területeinek és a segítségre szoruló embereknek a megismerése fejleszti a készséget és az érdeklődést az iránt, hogy a különleges élethelyzetekben lévő emberekért tevékenykedjenek.
- ▶ Az előkészület és a reflexió fontos elemek: a projekt napokra történő intenzív felkészülés, valamint a reflexióra és az átéltek megosztására való alkalmak fejlesztik a szembenézést a különféle élethelyzetekkel és a saját magukról és másokról való gondolkodást.
- ▶ Rövid távú tapasztalatok elegendőek: egy hét elegendő, hogy az első alapvető tapasztalatokat megszerezzék. A „meghatározó élmények” már az első projekt napokon megtörténnek.
- ▶ Szervezeti formák: sokféle szervezeti forma lehetséges. A projekt kínálat alkalmazkodik a képzési körülményekhez. Újszerű formák és együttműködések alakulnak ki. A projektek köthetők mind az iskolai, mind a szakmai képzéshez.³⁰

A vizsgálat rámutat arra, hogy a diakóniai-szociális tanuláshoz szükséges az előkészítés és a kritikai reflexió formájának megteremtése. Azok a diakóniai gyakorlatok, amelyeket a korábbi iskolákban végeztek, lényegében abból álltak, hogy elmentek a praktikum helyére és letudták azt, majd visszamentek az iskolába, anélkül, hogy beszéltek volna róla. Ebben a projektben megmutatkozott, hogy ésszerű és szükséges a gyakorlat előkészítése és gondozása. A tapasztalat és a reflexió így erősítik egymást. Megjegyzendő a praktikum vonatkozásában az empirikusan is megerősített felismerés, hogy annak teljesítéséhez nem szükséges négy hét, hanem egy rövid időtartam is elegendő, hogy a fiataloknál tartós hatás maradjon fenn. Ezáltal

azonban lehetségessé válik, hogy ezeket a tanulási folyamatokat az iskolai oktatás keretébe illesszék be.

2.4. „A segítség kultúrája felé”

Ezzel a címmel jelent meg a „Diakóniai-szociális tanulás kézikönyve” alcímű kiadvány,³¹ amelyben a szociális-diakóniai tanuláshoz szóló első fázisának termését gyűjtötték össze. Ebben harminc munkatárs vett részt a felsőoktatási területről, a diakóniai szolgálattól, a valláspedagógiai intézetektől, valamint az iskolákból és iskolai felügyeleti szervektől. Mivel a diakóniai-szociális projektek sok iskolában, az egyházi oktatásban és az iskolai ifjúsági munkában, valamint a felnőttképzésben valósulnak meg, a könyv információt kíván nyújtani, nyitott kérdéseket akar felvetni és megoldásokat javasol. A kézikönyv három részre tagolódik:

Az első, „Képzés és tanulás” című részben alapvető oktatásméleti kérdéseket, didaktikai koncepciókat és a folyamatra vonatkozó tervezeteket mutatnak be. Részletezik az oktatásméleti perspektívákat, a diakóniai-szociális tanulás hozzájárulását a személyiség alakításához, viszonyát a *situated learning* és a *service learning* koncepciókhoz, amelyeket jelenleg a pedagógiában és a szociálpedagógiában élénk érdeklődés övez. Olyan koncepciókról van szó, amelyek a reformpedagógiai hagyományhoz kapcsolódnak. A *service learning* az USA-ban széles mozgalommá vált az iskolai és főiskolai területen. Liberális és egyidejűleg felelősségteljes háttérrel rendelkezik. Majd a konfliktuskezelés és erőszak megelőzésének példáján megmutatják, milyen hozzájárulásra képes itt a diakóniai-szociális tanulás. Két különböző dolgozatban foglalják össze a didaktikai perspektívákat, és a diakóniai-szociális tanulás teljes folyamatát (Michelbacher-modell) mutatják be. Majd a segítség vallásközi perspektíváival foglalkoznak.

A kötet második, „Élethelyzetek és cselekvési terek didaktikai perspektívában” című része összesen hét cselekvési teret mutat be, amelyek jelenleg világos szociális gyűjtőpontot jelentenek társadalmi fejlődésünkben. Itt a gyermekek és fiatalok élethelyzeteiről, az idős emberekről, a migrációról és a menekültekről, a sérült emberekről, a hajléktalanokról és a mélyszegénységről, a hospice-munkáról és a munkanélküliségről van szó. Végül alapvető ismereteket közvetítenek Németország szociális rendszereiről. Az említett területek jelenleg kétségtelenül azok a területek, amelyek az iskoláknak és egyéb oktatási intézményeknek kooperációs partnereként kínálkoznak, amennyiben diakóniai-szociális oktatást kívánnak indítani.

³⁰ A modellprojekt a mehrwert GmbH – Agentur für Soziales Lernen alapítvány munkájában folytatódik. Lásd <http://www.agentur-mehrwert.de>

³¹ Szerkesztők: Gottfried Adam – Helmut Hanisch – Heinz Schmid – Renate Zitt. Stuttgart, 2006.

A harmadik, „Tanulási helyzetek és helyek” című részben a kialakítási kérdésekkel és a módszerekkel, valamint a szakképzéssel foglalkoznak. Éppúgy a témák között vannak mind a részvételen alapuló tanulás tanuláspszichológiai és elméleti alapjai, mind az evangélikus iskolák profilfejlesztése, valamint a steintali Melanchthon-iskola diakóniai-szociális oktatásának iskolai folyamata. A diakóniai tanulás helyeként ezután a vallásoktatás, a helyi gyülekezet, a konfirmandusoktatás jöhetnek szóba. Végül a diakóniai munkatársak képzésére, a teológiai képzés keretében, valamint az iskolai mentori programokban folyó diakóniai munkára vonatkozó fejtegetések következnek.

A tanulmányok informatívak és jól olvashatók, szakmailag magas színvonalúak. Az áttekintés megmutatja, hogy a diakóniai-szociális tanulás mely kérdéseire nyújt információt és ösztönzést a kézikönyv. Mindenesetre meglepő, hogy a diakóniai-szociális tanulás relatíve rövid múltja ellenére rendelkezésre áll egy kézikönyv, amely mind az elméleti kérdéseket, mind a projektek végrehajtására vonatkozó gyakorlati tanácsokat tárgyalja.

3. Középpontban a személyiségfejlesztés

Vessünk először is még egy pillantást arra, ami a diakóniai-szociális tanulás centrumában történik. Személyes tapasztalatokról és konkrét élethelyzetekről, valamint ezek reflexiójáról van szó biblikus-keresztény kijelentések megvilágításában.

3.1. Példa: A „vének és tinik” projekt

A fiatalok számos visszajelzéséből tudjuk, mennyire tartósak az egzisztenciálisan jelentős tapasztalatok, amelyeket a diakóniai-szociális tanulás praktikumai, projektjei vagy akciói során szereznek. Egy résztvevő a fiatalok és nyugdíjasok közötti találkozás projektjére tíz évvel később visszaemlékezve ezt írja:

„Majd tíz éve, hogy akkori diaktársaimmal a sulzbach-i St. Barbara Idős- és Nyugdíjas Otthonban kezdtünk... Az első napon az otthonvezetőnél voltunk, aki az otthon lakóinak nevét közölte, akikkel foglalkozhatunk. Ezek között volt egy diakonissza, Adelheid nővér, s azt kértem, hogy őt látogathassam meg. Az otthonvezető elkísért Adelheid nővérhez, és bemutatott neki. Az első benyomás rendkívül zavaró volt. 84 éves volt, s nagyon határozottnak tűnt. Hangja erős volt, de barátságos és bizalomgerjesztő, ez megszüntette a zavaromat. Ezenfelül látható volt, hogy sokat kellett szenvednie az életben. Miután elmondtam, miért jöttem, megmutatta szobáját. Nem volt nagyon tágas, de a néhány személyes tárgy visszatükrözte jellemét, védettséget és melegséget sugárzott. Ezután mesélt az éle-

téről. Meg kell mondanom, hogy nem nagyon emlékszem már a részletekre. Ha jól emlékszem, a 2. világháborúban hazájából menekülnie kellett a családjával. (...) De épp ez az esemény Adelheid nővér számára nem véletlen, hanem Isten rendelése volt. Ezzel már a közös pontnál is voltunk: Isten. (...) Diakonisszának való elhívásáról, életéről, valamint bizonyos hitbeli kérdésekről szóló beszélgetések töltötték ki közös óráinkat. Ezen a tapasztalatcserén keresztül, bár tapasztalataim még csekélyek voltak, bizalmi viszony alakult ki köztünk. Figyelemre méltó hölgy volt, s a vele töltött időt nem sajnálom. Szívesen feláldoztam szabad délutánjaimat, s az utolsó látogatás során erősen elhatároztam, hogy továbbra is jövök... Ez az akció akkoriban valószínűleg a legjobb volt, amit az iskolában kiegészítő tevékenységként műveltünk. Az ilyen tevékenységeket a magam részéről csak ajánlani tudom, mivel ez nemcsak a nyugdíjasok számára változatos, hanem a diákok is sokat profitálhatnak ebből.”³²

A tanár által kitűzött célt elérték, amikor arról szólt, számára az volt fontos: „...középpontjába kell kerülni a kitűzött céloknak, amelyek pedagógiai központi és teológiai alapvető jelentőségűek: az embertársi élet értékét és méltóságát kincsként megőrizni, a felebaráti szolgálatban Jézus lelkületével gazdagodni. Az Én tapasztalatot szerezt és korrekciót végez a Másikon, növekszik és érik különösen a szükségét szenvedővel való foglalkozásban, s ezáltal tudati változást is átél. A hála mint alapvető hozzáállás, a mások iránti nyitottság és beleérzési képesség meghatározzák azt a keretet, amelyben ez a projektötlet megvalósult. Aminek formálódását segítenünk kell, azok a személyiségek.”³³

3.2. Impulzusok a személyiségfejlesztéshez

A diakóniai-szociális tanulás fejlődése során sarokpontként és további eredményként kell rögzíteni, hogy a központi üzenet a személyiségfejlesztés. Ennek során a közös cselekvés alapján nyert tapasztalatról és ennek reflexiójáról van szó, valamint a bibliai-keresztény emberértelmezésen történő orientálódásba való beágyazottságról. „A diakóniai képzés különösképp a személyiségfejlesztés e megközelítésére fókuszál, s eközben különösen az emberekkel szövetségben lévő Isten örömhírére, a felebaráti szeretet parancsára, a szolidaritás fejlesztésére és a polgári elkötelezettségre mutat rá.”³⁴

³² Ludwig Pirner: Das „Oldie-Teenie-Projekt” (7.8. Jgst.). In: Gymnasialpädagogische Materialien der Evang.-Lutherische Kirche in Bayern (szerk.): *Arbeitshilfe für evangelischen Religionsunterricht an Gymnasien*. Folge 1/1995. 51–78. o., itt: 75. k.

³³ Uo. 78. o.

³⁴ Hanisch-Schmidt 2004, 107. o.

A szolidaritás fejlesztésére és a polgári elkötelezettség-orientálás a diakóniai tanulásnál közös a *service learning*-konceptióval,³⁵ amely az Amerikai Egyesült Államokban rendkívül népszerű, s fokozatosan nálunk is teret nyer. Ennél arról a civil társadalmi tevékenységről van szó, amely a közjót a gyakorlati cselekvésen keresztül kívánja szolgálni, egyfajta „civil vallás” keretében találja meg helyét és értékbeli gyökerét. Ezzel szemben a diakóniai-szociális tanulás rendelkezik egy „értéktöbblettel” az emberek szemében. A cselekvés mozgatója nem elsősorban a társadalmi haszon vagy az általános elkötelezettség, hanem az emberi méltóság, a különleges élethelyzetben lévő ember méltósága is. Ennek ellenére a diakóniai-szociális tanulásnak is része a társadalmi haszon és a szociális elkötelezettség.³⁶

Még egyszer: a diakóniai-szociális tanulás azt célozza, hogy a fiatal emberek saját személyiségének fejlődése lehetővé váljon.³⁷ Ehhez az alábbi tapasztalatok elengedhetetlenek:

- a szükségesség megtapasztalása és a segítségre utaltatás szükségének belátása;
- annak a tapasztalatnak a megszerzése, hogy saját korlátainkba ütközünk, és a követelményeknek nem tudunk megfelelni;
- az élet kérdéseinek új megvilágításba helyezése, ezáltal az előítéletek leépítése;
- képességek és készségek kifejlesztése, amelyek a „normális” iskolai követelményeket meghaladják;
- az emberi lét teljességének átélése;
- a tapasztalat, hogy az ember szemlélete Isten képmásaként az emberi étellel kapcsolatos perspektívákat módosítja.

A személyiségfejlesztés tekintetében a diakóniai-szociális tanulás arra kíván képessé tenni, hogy megértsük a „diakóniai” dimenziót, és elfogadjuk, hogy Isten szeretete konkrétan megmutatkozik Jézusnak a beteg, gyenge és kirekesztett emberek iránti szeretetében és az ezekért az emberekért való fellépésében. Ez kifejleszti az érzékenységet az etikai kérdéscsoportok iránt, és nyitottá tesz a végső kérdésekre.

³⁵ Anne Sliwka u. a. (szerk.): *Durch Verantwortung lernen. Service Learning. Etwas für andere tun.* 6. Weinheimer Gespräch. Weinheim-Basel, 2004.

³⁶ Toaspern 2007, 19. o.

³⁷ Lásd fent: 2.1. és 2.2., valamint Gottfried Adam: *Diakonisch-soziales Lernen*, 65. k.

3.3. Konkretizálás: Az önkoncepció felépítése

Helmut Hanisch mindig felhívta a figyelmet arra, hogy a diakóniai-szociális tanulás a személyiségfejlesztést helyezi fókuszba.³⁸ De azt a kérdést is megvizsgálta, hogyan is történik ez a személyiségfejlesztés. Azt vizsgálta, mi jellemzi azokat a fiatal embereket, akik különösen aktívan szociális területen.³⁹ Daniel Hart és mások vizsgálati eredményeihez csatlakozva munkatársaival együtt megállapították, hogy a diakóniai gyakorlatban való részvétel alapvető jelentőségű az önkép fejlesztésében, amely a segítség célként jelöli ki. Egy gyakorlati példán keresztül vezet le, hogyan kell ezt érteni. Először is alapvető jelentőségű, hogy a diákok a diakóniai intézményben (például szellemileg sérült emberek otthona) olyan személyekkel találkozzanak, akik először általában idegenek és magatartásukban szokatlanok. Arra lesznek figyelmesek, hogy ezek az emberek életüket nem úgy élik meg, ahogy az számukra megszokott. Ezen keresztül ösztönzést kapnak arra, hogy ön- és világmépüket megváltoztassák. Ez nem utolsósorban oda vezethet, hogy nem tekintik többé adottságnak, hogy egészségesek és korlátlan a teljesítőképességük. Annak megfigyelésével, milyen erőfeszítésbe kerül a szellemileg sérült embereknek teljesítőképességük növelésében, talán arra is indítást kapnak, hogy a saját teljesítményükben való lazaságot meghaladják. Ezzel párhuzamosan a fiatal emberek tevékenységükön keresztül felfedezik, hogy olyan cselekedetekre képesek, amelyeket saját maguk nem vártak volna el, de mások sem tőlük. Abból adódóan, hogy olyan feladatokat látnak el és oldanak meg, amelyek kezdetben egyszerű tevékenységekből és rutinfeladatból állnak, átélik azt is, hogy egy tevékeny közösség munkatársaiként elfogadják őket. Ezenkívül megélik a sértettek elismerését is, akik a kapott segítséget általában nagy köszönettel fogadják.

A fiatalok egyre komplexebb feladatokat látnak el, egyre jobban beépülnek a tevékeny közösség cselekedeteinek centrumába. Ez kényszerűen az önkoncepciójuk tozásához vezet, ami erősebb önértékelésben és önbecsülésben mutatkozik meg. A tanulási pszichológiából ismert, hogy ez különösen a gyenge teljesítményű diákoknál felülmúlhatatlan értékű.

A tevékeny közösség munkatársai kulcsszereplők a fiatal emberek önkoncepciójának fejlesztésében, amenny

³⁸ Lásd például Helmut Hanisch: *Diakonisch-soziales Lernen. Impuls zur Persönlichkeitsentwicklung.* In: Adam et al. 2006, 43–55. o. et al.: *Diakonisches Lernen. Konzeptionelle Annäherungen an diakonische Grundzüge.* In: Hanisch-Schmidt 2004, 76–170. o.

³⁹ A továbbiakban az alábbiak szerint: Helmut Hanisch: *Dimensionen des diakonischen Lernens. Vortrag beim Studientag „Diakonische Bildung“ der Evangelisch-Theologischen Fakultät Wien am 1. 12. 2004.* 15. o.

megosztják velük motivációikat és saját tapasztalataikat, hogyan választották hivatásul a diakóniai tevékenységet. Ezen az úton létrejöhetnek ösztönzések az önkoncepció felépítéséhez, amelyben a diakóniai tevékenységet a személyiségfejlődés részeként ragadják meg. Hanisch arra a végső eredményre jut, hogy a diakóniai-szociális tanulás a személyiségfejlődést az alábbi tényezőkön keresztül támogatja:

- ▶ amennyiben a fiatalok lehetőséget kapnak a diakónia-
világ cselekvő közösségben történő részvételre;
- ▶ ha olyan emberekkel találkoznak, akiknek önképe olyan
életfilozófián alapul, amely diakóniai meggyőződésen
nyugszik;
- ▶ ha a fiatal emberek a diakóniai tevékenységükről és
ennek számukra való jelentőségéről másokkal beszél-
gethetnek;
- ▶ ha a diakóniai tevékenység hatását át tudják élni, és ezáltal
készítést kapnak, hogy a jövőben is ennek megfele-
lően cselekedjenek.⁴⁰

4. Iskolán kívüli tanulási helyek és a „szituációs tanulás”

Az utóbbi részben már világossá vált, hogy a tanulás speciális fajtájával állunk szemben. A praktikumok, projektek és egyéb programok esetében olyan tanulási folyamatról van szó, amely iskolán kívüli tanulási helyekhez kapcsolódik. Korlátozás nélkül megállapítható, hogy az utóbbi tíz évben világossá vált, milyen gazdagodást jelentett a diakóniai-szociális tanulás a tanulási formáknál. A diakóniai-szociális tanulás gyakorlatának osztálytermektől független „helyszíni” gyakorlata alakult ki, amely sikeresen működik. Ez látható az eredményekből. Az iskolán kívüli tanulási folyamatok alapvetően más törvényszerűségek alapján működnek, mint a „klasszikus” iskolai tanulási folyamatok. Helmut Hanisch ezt számunkra a „szituációs tanulás” fogalmával mutatta be elméleti síkon.⁴¹

Az iskolán kívüli tanulási helyek a jövőben különféle okok miatt nagyobb figyelmet igényelnek az iskolai fejlesztésben.⁴² A diákok önállóságának és önálló tevékenységének szempontja nagyon fontos érv, ha arról van szó, hogy az iskolán kívüli programok idő- és munkaráfordítását igazoljuk. Eközben az iskolán kívüli és az iskolán belüli tanulást nem lehet szembefordítani, hanem ezeket egymásra

kell vonatkoztatni. A diákokkal együtt folyó tervezés és előkészítés, valamint az iskolán kívül tanult utólagos feldolgozása az iskolai tanítási folyamatban kap helyet.

Mindenesetre az eddigi fejlődés további eredményeként rögzíteni kell, hogy a diakóniai-szociális tanulás szempontjából fontosak a tantermen kívüli tanulási helyek, és a tanulási folyamatok a tanulás egyéb formáin keresztül (szituatív tanulás, *community of practice*)⁴³ tartósan képesek hatni. *Martin Sander-Gaiser* mostanában felvetette a részvétel kérdését a tanulási folyamatban. Ennek során a részvételt a tanulásban három szinten határozta meg:

- ▶ tanulási idő személyes viszonyokban,
- ▶ mint „vezetett részvétel”, vagyis a mindenkori *community of practice* kulturális környezete (szabályok, célok, erőforrások stb.),
- ▶ mint „személyes elsajátítás”, amelyben a megszerzett képességek további kulturális környezetekbe helyezhetők át.⁴⁴

Ez még egyszer megerősíti, hogy a valláspedagógiának a szituációs tanulás kérdésével foglalkoznia kell.

5. Előretékinés: továbbfejlesztés

Amennyiben az összefoglaló után a jövőbe tekintünk, legalább három feladat adódik a diakóniai-szociális tanulás továbbfejlesztése érdekében: további empirikus vizsgálatok, a diakóniai-szociális tanulás beillesztése az iskolai folyamatokba és egy olyan iskolai kultúrába, amely a segítség kultúrájából profitál.

5.1. Az empirikus kutatás iránti igény

A Compassion-projektet⁴⁵ és a Szociális tanulás projektet⁴⁶ kísérő tudományos vizsgálatok eredményei annak idején kifejezetten hasznosak voltak és számos magyarázatot adtak, nem utolsósorban a diákok, motivációik és a megvalósult tanulási folyamatok vonatkozásában. Ezen kívül további felismeréseket köszönhetünk *Helmut Hanisch*, *Christov Gramzow*, *Siegfried Hoppe-Graf*, *Martin Sander-Gaiser* és *Huldreich D. Toasperm* vizsgálatainak.

⁴³ Lásd részletesen: Helmut Hanisch: Diakonisch-soziales Lernen als Impuls der Persönlichkeitsentwicklung. In: Adam et al. 2006, 48–53. o., valamint mindenekelőtt Toasperm 2007, 49–189. o.: Diakonisches Lernen mit pädagogischen Modellen des Situated Learning.

⁴⁴ Martin Sander-Gaiser: Neue Lerntheorien und ihre Relevanz für den kompetenzorientierten Religionsunterricht. In: Christoph Gramzow et al. (szerk.): *Lernen wäre eine schöne Alternative. Festschrift für H. Hanisch*. Leipzig, 2008. 73–91. o., itt: 91. o.

⁴⁵ Lothar Kuld – Stefan Gönnheimer: *Sozialverpflichtetes Verhalten und Handeln*. Stuttgart, 2000.

⁴⁶ Keppler-Leitmann–Ripplinger 1999.

⁴⁰ Hanisch: Diakonisch-soziales Lernen als Impuls zur Persönlichkeitsentwicklung. In: Adam u. a. 2006, 48. o.

⁴¹ Toasperm 2007 ezt további empirikus ellenőrzésnek vetette alá és részletesen kidolgozta.

⁴² Részletesen in: Gottfried Adam: Lernorte außerhalb der Schule. Profil und Chancen außerschulischer Lernprozesse. *Schulfach Religion*, 2007/1–2. 81–108. o. A sikeres gyakorlatról lásd a „Diakóniai-szociális tanulás – tanulás más helyszínen” című fejezetet in: Hallwirth 2006, 39–42. o.

A jövőben is szükséges, hogy a diákok motivációjának kérdését vizsgálják. A gyakorlat rámutat arra, hogy a nyugdíjasokkal az otthonokban folytatott beszélgetések és a szellemileg sérült gyermekekkel és fiatalokkal való iskolai foglalkozás a diakóniai-szociális tanulás eredményes területeit jelentik. Érdekes lehetne a fellépő nehézségek (például a demenciával való bánásmód) vizsgálata és elemzése, valamint tanulságok levonása arra vonatkozólag, hogy hogyan birkózhatnak meg a diákok az ezekből adódó problémákkal.

5.2. A diakóniai-szociális tanulás beillesztése az iskolai folyamatokba

A gyakorlat azt mutatja, hogy a diakóniai-szociális praktikumok és hasonló programok végrehajtása a felelősségteljes iskolában nem egy tantárgyhoz kötődik. Felmerül az a kérdés is, hogy a diakóniai-szociális tanulás az iskolai szintekhez vertikálisan, egy csigavonalszerű folyamatban rögzíthető-e, mivel így a tartós tanulás esélyei növekednek. A Hessen tartománybeli steinetali Melanchthon-iskola – evangélikus gimnázium – egy ennek megfelelő teljes koncepciót dolgozott ki, amelyben a diákok a teljes iskolai pályájuk alatt diakóniai területekkel és kérdésekkel foglalkoznak.⁴⁷

- Az alsó tagozatban (5–7. osztály) először kisebb tanítási egységekben, például „segítség a családban” vagy „szabályok az osztályközösségben”, majd fogyatékos emberekkel való találkozások során. A gyermekek kezdetben félénkek, de megfelelő segítséggel legyőzik gátlásaikat, és felszabadultan reagálnak. Mindenesetre professzionális segítséget igényelnek, különösen a gyengeséggel való, mély nyomokat hagyó találkozás során. Az iskolai partnerségi kapcsolatok itt beváltak.
- A középső szinten (8–10. osztály) a diakónia történetébe való bevezetés (8. osztály), valamint a jelenlegi diakóniai területekre vonatkozó információk átadása történik meg. Itt a diákok lakóhelyi diakóniai, illetve szociális intézményeinél való személyes tapasztalat válik be. A 9. évfolyamon a keresztyén gyülekezetben végzett önkéntes tevékenységről van szó. Ez nem jelenthet ápolást, hanem a felolvasásban, bevásárlásban, sétában, beszélgetésben megnyilvánuló segítségnyújtás jöhet szóba a részben nehéz élethelyzetben lévő emberek felé. Az elvárás legalább hat szolgálat teljesí-

tése. A 10. osztályban a témák az adóstanácsadás, itt a hajléktalanok, a bűnözők és a menedéket keresők gondozása kerül a tantervbe.

- A felső szinten (11–13. osztály) praktikum keretében zajlik a tevékenység a diakóniai és szociális intézményekben. A 11. osztályban diakóniai-szociális gyakorlaton vesznek részt. Az első félévben történik a felkészítés, a második félévben a végrehajtás. A diákok elkötelezetten, örömmel és érzékenységgel hajtják végre a feladatot a rájuk bízott embereknél a lakóközösségekben, a műhelyekben vagy az iskolákban, ahol fogyatékosok, otthonban elhelyezett nyugdíjasok vagy otthoni segítségre szoruló körében tevékenykednek. A 12. és 13. osztályban a vallásoktatás keretében teremtik meg a kapcsolatot a megszerzett tapasztalatok és nézetek, valamint az antropológia, etika, krisztológia, teológia és egyháztörténet szakmai tantárgyi tartalmi között, hogy egy tapasztalatokkal és személyes érintettséggel fedezett megértéssel teológiai dimenziók nyíljanak meg a diákok előtt.

A diakóniai-szociális tanulás kiindulási pontja az iskolában eredetileg a vallásoktatásban és abban a célkitűzésében rejlett, hogy a diákoknál a tantárgy tartalmát elmélyíthessék, és ezzel személyiségüket fejleszthessék. Néhány év alatt azonban további fejlődés következett. Más tantárgyak, mint a politika és gazdaságtan, biológia, sport, művészet, zene, technika és történelem, közreműködnek a programban, és tantárgyspecifikus hangsúlyokat erősítenek fel. A tantestület hozzáállása a diakóniai-szociális tanuláshoz érezhetően pozitívabbá vált. A programokból a szakmai oktatás is motivációt merített.⁴⁸ Ennek során azonban felmerül a kérdés a tantárgyakon átívelő megközelítésekhez, amelyek az egyes évfolyamokon súlyponti témákhoz kapcsolódnak, így tartalmi és rendszerezett hozzárendelést tesznek lehetővé.

Több esetben felhívják a figyelmet arra, hogy a diakóniai-szociális tanulás megközelítésében „az együttérzés és segítőkézség kultúrájának”⁴⁹ fejlesztése, valamint a személyiségfejlesztés különleges esélye a fő alkotórész, amely az állami iskolák számára is fontos képzési célt jelent, és az iskolai képzési folyamatok továbbfejlesztését jelenti. Itt is adott az iskolai folyamatokba történő beillesztés szükségessége.

Érdekessé válik ennek során a „Szociális elkötelezettség tematikus projekt” fejlesztése, amely a 2004. évi új képzési terv szerint 72 órás kötelező projektet jelent a baden-

⁴⁷ További részletek in: Christel R. Kaiser: Zur Praxis der Schulentwicklung an evangelischen Schulen am Beispiel der Melanchthon-Schule Steinatal. In: uő. (szerk.): Diakonie und Schule (lásd 2. jegyz.), 166–182. o. Lásd még Heike Helmes et al.: Diakonisch-soziales Lernen an der Melanchthon Schule im Steinatal. *Schulfach Religion*, 2005/1–2. 147–155. o.

⁴⁸ Egy évfolyamokon átívelő diakóniai-szociális tanulás szinopszist tartalmazza például az új *Rahmenplan für den evangelischen Religionsunterricht in den Jahrgangsstufen 1–10*. Hrsg. von der Ev. Kirche von Berlin-Brandenburg-schlesische Oberlausitz. Berlin, 2007. 77–81 o. (www.ekbo.de/Dateien/Rahmenplan2007.pdf)

⁴⁹ EKD-Kirchenamt (Hrsg.): *Maße des Menschlichen*, 63. o.

württembergi tartomány reáliskolai 7–8. osztályaiban egy diakóniai és karitatív intézményekben végzett szociális gyakorlat formájában.⁵⁰

5.3. A diakóniai-szociális iskolai kultúra az iskolai fejlődés integráns része?

Sok minden szól amellett, hogy az iskolai kultúra kérdése a következő évek iskolai fejlődésének fontos témája lesz. Itt nem az iskolai kultúra irodalom-, színház- és művészetpedagógiai projektekhez⁵¹ kapcsolódó értelmezéséről van szó. Ennél a jelenleg keletkező fogalomnál inkább az egyes diákokhoz igazodó jó oktatásról beszélhetünk, amely meggyőződés szerint a reformpedagógiai impulzusok bizonyos mértékét is magában foglalja. Itt csak az iskolán kívüli tanulás formáinak értékelésére gondolok.

Az iskolai kultúránál az iskolai nevelés egészére gondolunk. Ez többek között biztosan az iskolai lelkigondozás további erőfeszítéseit igényli. Ez magában foglal egy olyan „működő” iskolai életet, amely a pedagógiai és didaktikai kultúrát kiegészíti, és nem kizárólagosan a pedagógiai és didaktikai kultúrára korlátozódik. Az iskolai kultúra magában foglalja a jó iskolai légkör meglétét, illetve megteremtését, ami nem utolsósorban a kapcsolatok tudatos ápolásán keresztül (vagyis az iskolában tevékenykedők közötti „kapcsolati kultúra” révén) jön létre. Ez magában foglalja az iskolai ethoszt, amelyet a többség elfogad. Mint említettük, az iskolai kultúra fogalma még kialakulóban van.⁵²

Feltehető a kérdés: segítheti-e a diakóniai-szociális dimenzió a „jó”, esetleg a jó evangélikus iskolai kultúra meg-

teremtését és gyakorlatát? *Christel R. Kaiser* a Melancthon-iskoláról szóló tanulmánya végén megemlíti, hogy miután sikerült az iskola és a diakónia tartós együttműködésének a „diakóniai intézményekben folyó tanulás” formájában történő megteremtése, ezt követően az iskolában párbeszédet folytatnak arról, hogyan lehet a diakóniai-szociális cselekvést a mindennapi iskolai életben tudatosabbá tenni és gyakorolni. „A Melancthon-iskola fejlődésének jelenlegi szakaszában, az egész napos iskolává történő fejlesztés közben a jövőben arra kell törekedni, hogy a diákság számára »kétszeres támogatási koncepciót« nyújtsunk, amely mindenki számára hasznos. Egyrészt kompenzációs és tanácsadási szolgáltatást szakmai hiányosságok és/vagy személyes életkrízisek idején, másrészt támogatási programot a különleges érdeklődési körrel és adottságokkal rendelkezők számára.”⁵³ Itt szóba jöhet a lelkigondozói beavatkozás személyes életkrízisek esetén, vagy támogatási kurzusok gyengébb diákok részére, vagy házifeladat-segítség diákmentorokon keresztül, és kiemelkedően tehetséges fiatalok támogatása specifikus problémákhoz kapcsolódóan.

Megállapítható, hogy a diakóniai-szociális tanúlással egy más, iskolán kívüli helyszínen gyűjtöttünk tapasztalatokat, és itt időközben jól kiismerjük magunkat. Sokrétű és túlnyomórészt jó tapasztalatokkal gazdagodtunk, ami a jelentős személyes nyereséget élvező diákok részéről érkező visszajelzések révén igazolható. A szülőknek és a diákokat befogadó intézmények alkalmazottainak a visszajelzései egészében pozitívak. A diakóniai-szociális tanulás „belső” értékelésének és hatásának kérdése az iskolai kultúrára azonban új témát jelent, amelynek megvitatása a jövőben történhet meg.

Fordította: Zsugyel János

⁵⁰ Lásd erről: Hartmut Rupp – Angela Knapp – Christoph Dammann: *Diakonisch-soziales Lernen, Service Learning und gesellschaftliche Verantwortung*. In: Adam et al. 2006, 56–68. o.

⁵¹ Így definiálják például a svájci Zürich város iskolai felügyeleti hivatalában annak a részlegnek a feladatát, amely az iskolai kultúráért felelős.

⁵² Megragadott az alábbi vizsgálatról szóló jelentés: Michael Rutter et al.: *Fünfzehntausend Stunden. Weinheim*, 1980. Itt található a jó iskolai kultúra első kritériumai (egyetértés a szabályokat illetően, egyértelmű követelmények, méltányos bánásmód a diákokkal stb.).

⁵³ Az evangélikus iskolák iskolai fejlődéséről, uo. 182. o.